

СТАНОВИЩЕ

**по конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент”
Изкуствознание и изобразителни изкуства, област на висше
образование 8, Изкуства, професионално направление 8.1 Теория на
изкуствата
в Регионален исторически музей Велико Търново, обявен в Държавен
вестник бр. 33/17.04. 2018 г.
с кандидат д-р Диана Тодорова Косева-Тотева
от проф. д-р Хитко Стефанов Вачев
член на Научно жури**

Данни за конкурса. В обявеният конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент” Изкуствознание и изобразителни изкуства по област на висше образование 8, Изкуства, професионално направление 8.1. Теория на изкуствата за нуждите на Регионален исторически музей Велико Търново, обявен в Държавен вестник бр. 33/17.04.2018 г. единствен кандидат е д-р Диана Тодорова Косева-Тотева. Процедурите по конкурса, провеждани във Институт за изследване на изкуствата при БАН са организирани и изпълнени в съгласие с действащия Закон за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Институт за изследване на изкуствата при БАН. Представените документи коректно отразяват професионалната биография, дейност и научно развитие на кандидата. Документите са комплектувани съгласно изискванията и съдържат автобиография, списък на публикации, справка за забелязаните цитирания, резюмета на трудовете на кандидата, авторска справка за приноси в научните изследвания.

Данни за кандидата. Д-р Диана Тодорова Косева-Тотева е утвърдено име в българска изкуствоведческа и историческа наука, който притежава значителен опит и в административната дейност. Родена е на 11. 11. 1959 г. в град Велико Търново. От 1977 г. до 1983 г. е студент във Факултет „Изобразителни изкуства” на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”. През 1983 г. получава магистърска степен. През същата година постъпва на работа като художник-реставратор в Исторически музей Велико Търново. В периода 1989-2005 г. е уредник в отдел „Християнско изкуство” при Регионален исторически музей Велико Търново. От 2005 г. до наши дни е завеждащ отдел „Християнско изкуство” при Регионален исторически музей Велико Търново. През 2015 г. защитава докторска дисертация на тема: „Стенописи от археологическите разкопки на средновековната българска столица Търново” за което ѝ е присъдена научната и образователна степен „доктор”. Извършва консервация и реставрация на икони от фонда на РИМ – Велико Търново, керамични икони от разкопките на Дворцовия манастир и манастира „Св. Пантелеймон” във Велики Преслав, стенописи от църквата

„Св. 40 мъченици”, църквата южно от манастира Великата лавра, стенописи от храмове №№ 2, 19, 20 на крепостта Трапезица във Велико Търново. Изнесла е доклади на 22 национални и международни научни форума. Има специализация в университета „Аристотел” в Солун.

Описание на научните трудове. Представените от кандидата научни трудове са в съответствие с текстовете на ЗРАСРБ, вкл. Чл. 24 ал. 3, третиращ като изискване наличието на публикувана монография и равностойни публикации в специализираната научна периодика, различни от онези, представени при защитата на докторска дисертация. Кандидатката представя внушителен списък от 82 публикации (4 монографии и 78 студии и статии) коректно подредени по хронология: 1 монография и 31 статии извън темата на дисертационния труд, 27 статии и студии, 1 книга в съавторство и една самостоятелна монография по темата на дисертацията, след защита на дисертация 20 статии и едно монографично изследване. С оглед изискванията на ЗРАСРБ акцентът при рецензиране пада върху представените за участие в конкурса една монография и 20 студии и статии писани след защитата на дисертационния труд, като същевременно научната продукция на кандидата трябва да бъде разгледана и по съвкупност. Може да се твърди уверено, че представените научни изследвания на д-р Диана Косева-Тотева в значителна степен надхвърлят споменатите изисквания в закона, още повече, че изследваната от нея проблематика е с широк периметър още от началните години на нейното творческо развитие. Трябва да се подчертае, че преобладаващата част от трудовете на кандидата, особено що се отнася до онези в специализираната научна периодика, са публикувани в утвърдени и престижни издания. Конкретните заглавия с които кандидатът участва в настоящия конкурс, покриват няколко тематични области, във всяка от които е налице висока компетентност в работата с разнообразен материал, задълбочени познания на състоянието на проучванията, и то в максимално широк балкански, византийски и „поствизантийски” научен контекст.

В качеството си на член на Научно жури вече съм имал възможността да представя своето мнение по отношение дисертационния труд на д-р Д. Косева-Тотева. Без да влизам в подробности ще отбележа, че ярко открояващия се принос на труда заслужи подобавашо висока оценка от всички членове на Научното жури. Впоследствие е отпечатана монографията „Стенописи от археологическите разкопки на средновековната българска столица Търново (1185–1193)”. В основата на това изследване е докторската дисертация на кандидата, която обаче е допълнена с нови, необнародвани досега материали. В резултат на това мога смело да заявя, че разглежданата монография има фундаментален характер и това трябва да бъде взето под внимание от всички изследвачи на църковната архитектура и живопис на средновековната столица Търновград. В подкрепа на това виждане се явява и факта, че за тази книга са написани пет положителни рецензии и отзиви в престижни наши и чужди издания.

С оглед на изискванията в духа на ЗРАСРБ, а и от гледна точка на значимостта на разработваната тематика и научни приноси, ще поставя акцент върху серията статии (№ 62, 65-68, 70, 74-78) и монографичния труд „Каменна пластика от средновековната българска столица Търново (1185–1393)”, където д-р Д. Косева-Тотева е автор на

разделите: „Скулптурата през Второто българско царство в контекста на изкуството на Византия и Западна Европа”, „Функционална характеристика и класификация”, „Майстори и ателиета, местно производство и импорт” и „Заклучение” (в съав. С. К. Тотев).

При дългогодишните археологически проучвания на столицата на Второто българско царство Търновград са открити сравнително голям брой скулптурни паметници, произхождащи най-вече от дворцови, административни и църковни постройки. Спомената серия статии е посветена на стила, иконографията и мястото на отделни паметници на скулптурата в архитектурната украса. По-голямата част от тях досега са необнародвани, а за други се предлагат нови, добре аргументирани интерпретации. Статии № 68, 70, 74 имат по-обобщителен характер и са посветени на групи паметници, обособени на принципа на стиловата идентичност. При техния анализ са отбелязани нови данни, наблюдения и аргументи свързани с константинополската им изработка и пътищата по които те са достигнали до столичния Търновград. В отделна разработка (№ 77) е разгледан въпроса за скулптурата през епохата на Второто българско царство в контекста на изкуството на Византия и Западна Европа.

Естествен завършек на изследванията на кандидата върху споменатата проблематика е книгата „Каменна пластика от средновековната българска столица Търново (1185 – 1393)”. В нея събран, систематизиран и групиран в шест отделни дяла целият скулптурен материал открит досега в средновековната българска столица. Направено е възможното да се извлече най-голяма информация за неговата архитектурна среда и да се установи мястото на откриване и използването му във вътрешната или фасадна украса на постройките. Самите скулптурни паметници, поради фрагментарния си вид, са реконструирани по отношение на своето предназначение и репертоар. Въз основа на стилово-иконографския анализ са открити принципите за датиране и определяне на посоките на влияние или центровете на изработка. Обзорът дава доста точна картина за характера на материала от столично Търново и наред с това допълва представата за каменната пластика в средновековна България.

В изследването на д-р Д. Косева-Тотева е направен успешен опит да бъдат открити по-сигурните наблюдения, относно чуждите и местни майстори, които са работили в българската столица, както и да бъдат изтъкнати основанията за наличието на паметници на каменната пластика, постъпили по импортен път, като поръчки. Последните могат да се търсят при изграждането на конкретни гробнични съоръжения, предназначени за близки на царската династия (параклиси, гробници) или пък с други структури, свързани с ремонт на някои от владетелските храмове, или при строителство, извършено по специална поръчка на някоя от болярските фамилии. Сред открития материал се разграничават паметници, моделирани в нисък релеф, свързани с работата на византийските ателиета, както и романо-готически елементи изпълнени във висок релеф, дело на далматински или тоскански скулптури. Наред с това е установено, че в столицата работят добре обучени и продуктивни местни майстори, обработващи различни породи камък и владеещи изкуството на релефа. Тяхната дейност става добре отчетлива от средата на XIII в. насетне, когато Търново се утвърждава като художествен център на българската държава.

Добре обосновани са направените изводи по отношение на използваните сюжети. По-голямата част от тях са предимно с религиозен характер, но наред с това е установено, че декоративната пластика е имала определено място и в украсата на светски сгради – дворци, кули, по-представителни болярски жилища и други граждански постройки. Добре аргументирано е виждането, че развитието на скулптурата е неразривно свързано с културата и вкуса на високопоставени поръчители и е подчинена на модните стилови насоки на времето и региона. Двете основни линии, които формират развоя на каменорезното изкуство на Балканите и частност в столичния Търновград през XIII – XIV в. са Палеологовия ренесанс във Византия и къснороманската и ранноготическа скулптура в Западна Европа.

Важно място през целия период на творческата работа д-р Д. Косева-Тотева заемат консервационно-реставрационните изследвания на икони и стенописи и проблемите свързани с опазването и популяризирането на културното наследство. В статии № 57 и № 59 от приложения списък са разгледани проблемите за оцеляването на стенописите, запазени *in situ* в църквите на крепостта Трапезица, както и на тези, отнасящи се до откриването, обработката и съхранението на фрагментираните стенописи от археологическите разкопки във В. Търново. С подчертано приносен характер е статия № 60 посветена на технологико-консервационните наблюдения на стенописните изображения на светците Борис и Глеб от търновската църква „Св. апостоли Петър и Павел”. Направените макроснимки и детайлно наблюдение довеждат до заключението, че единствено медальонните образи по арките на източния и западния травей са цялостно или частично оцелели, най-вероятно от земетресението в края на XIV в. При новото стенописване те са преписани, като са запазени оригиналните персонажи. На базата на презицираната датировка (първата четвърт на XIII в.) е направен важния извод, че по това време паметта на св. Борис и св. Глеб вече официално е чествана в църковния календар.

Оценката на научната продукция на кандидата изисква в нея да бъде включен и т.нар. *Impact factor* т.е. броят на цитиранията на трудовете му в публикации на други специалисти. Представената справка за забелязаните цитирания на неговите научни трудове за периода 1997–2018 г. е внушителна по обем. Общо те са 117. Това на свой ред илюстрира положителната оценка, която те получават в България и в чужбина от страна не само на изкуствоведческата гилдия, но и от археолози и историци.

В заключение мога заслужено да оценя високо професионалните качества и постижения на д-р Диана Косева-Тотева. Представените научни трудове, както и цялостната ѝ дейност са категорично доказателство за нейните качества като изграден и утвърден учен, изкуствовед и историк. В тази връзка, че в рецензираните ѝ научни трудове неизменно се установява интердисциплинарния метод, според който използването на данни от различни дисциплини става, само ако достигнатите изводи в отделните науки почиват на собствени материали и методика на изследване д-р Д. Косева-Тотева за сетен път ни убеждава в много доброто познаване на нашата и чуждестранна литература посветена на паметниците от изследваните исторически периоди. Изрично бих искал да подчертая умението ѝ убедително да конструира свои постановки и тези, което при относително ограничената и понякога едностранчива

информация за епохата, изисква използването и съчетаването на разнообразни данни от различни информационни източници.

№ 6. Заключение. Предвид представените с високо научно качество изследвания, актуалността на трудовете и тяхното високо научно съдържание, отчитайки и цялостната изследователска дейност и доказаните професионални качества на кандидата по настоящия конкурс, фактът, че представените документи отговарят напълно на изискванията на ЗРАСРБ и съответните правилници за приложението му, предлагам на почитаемото Научно жури да присъди на д-р Диана Тодорова Косева-Тотева академичната длъжност „доцент” Изкуствознание и изобразителни изкуства по област на висше образование 8, Изкуства, професионално направление 8.1. Теория на изкуствата за нуждите на Регионален исторически музей – Велико Търново.

28. 08. 2018 г. Изготвил становището:

проф. д-р Хитко Стефанов Вачев